

ФІНАНСОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

Філюта Даніел Олександрович, магістр

Білера Альбіна Олегівна, здобувач вищої освіти бакалаврського рівня

Пахненко Олена Михайлівна, кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансових технологій і підприємництва

Сумський державний університет

© Філюта Д.О., 2022

© Білера А.О., 2022

© Пахненко О.М., 2022

Стаття отримана редакцією 24.11.2022 р.

The article was received by editorial board on 24.11.2022

Вступ. Складність та різноманітність зовнішніх і внутрішніх фінансових відносин страхових компаній, визначають необхідність ефективного фінансового менеджменту. Використання світового досвіду з врахуванням вітчизняних особливостей дозволить реагувати на зміни зовнішнього середовища та внутрішнього стану страховика. Це забезпечить стабільність, платоспроможність та фінансову стійкість страхової компанії.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Слід зазначити, що вагомий внесок у вирішення окремих аспектів фінансового менеджменту страхової компанії та її ефективного розвитку мають роботи вітчизняних вчених, зокрема: Супрун А. та співавтори визначили, що четверта промислова революція, яка базується на цифрових технологіях, змінює традиційні підходи до управління в страхуванні [1]; Юхименко В., Сулима Д. навели класифікацію ризиків страхової компанії за факторами впливу на її діяльність та у відповідності до їх місця у системі ризик-менеджменту [2]; Приступа Л., Возовик І. визначили доцільність розгляду фінансового менеджменту страхової компанії як напрямку діяльності і як системи управління та на основі проведених досліджень конкретизували базові засади фінансового менеджменту страхової компанії в сучасному бізнес-середовищі [3]; Науковцями Мауер, Д., Зоря С., Зоря О. дослідили питання оптимізації управління в сфері страхування з використанням digital-маркетингу [4]. Питання фінансового менеджменту страхових компаній досліджувалися й зарубіжними авторами, зокрема Smith S.D., Phillips R.D., Cummins J.D. [5], Costin I. & Badea, D. [6], Doff R [7], Poposki, Pervan and Curak [8], Meaza [9], Schwab K. [10], Rubayah Y. [11], Nyongesa M.N. [12].

Віддаючи належне науковому доробку вчених, слід зауважити, що питання організації фінансового менеджменту вітчизняних страхових компаній на сьогоднішній день залишаються гостро актуальними та потребують подальших досліджень.

Мета статті проявляється в поглибленні теоретичних засад, обґрунтування організаційних аспектів фінансового менеджменту у вітчизняних страхових компаніях. Вирішення завдань побудови ефективної системи управління фінансами страхових фірм можливо лише шляхом генерування бази нових знань та практик, необхідних для всіх напрямів діяльності.

Основний матеріал і результати. Менеджмент у страхуванні можна визначити як науково-практичний напрям, орієнтований на забезпечення ефективного функціонування страхових організацій в умовах ринкової економіки. Сучасний менеджмент у страхуванні включає управління інтелектуальними, фінансовими, сировинними ресурсами задля найбільш ефективної роботи страхового агента. Мета менеджменту полягає в створенні ефективної страхової організації та в разі потреби внесення коректив, щоб вона відповідала новим викликам та обставинам страхового ринку.

Зазначимо, що страхові компанії у своїй сфері діяльності створюють витратну та отримують дохідну частину. Витратна частина страховика показує застосування ним грошових коштів для підтримки його діяльності та заключається в двох взаємодоповнюючих процесах:

- 1) реалізація обов'язків для застрахованих осіб;
- 2) забезпечення матеріальними ресурсами страхових організацій.

Витратну складову страхових компаній можна поділити на такі групи:

– страхове відшкодування становить найпитомішу частку затрат страхівника на які впливають ряд чинників, включаючи вірогідність, що можуть трапитись страхові події, ступінь покриття компенсаційних втрат, обсяг страхової відповідальності. Зазначені витрати за відповідними видами страхування в певному діапазоні (види ризиків, об'єкти страхування, територія, вік застрахованої особи тощо) не сильно відрізняються в страхових компаніях одного регіону, а це означає, що вони майже регулюванню не підлягає;

– витрати на ведення страхової справи містять витрати, пов'язані із заключеннями та подальшим опрацюванням письмово закріплених домовленостей щодо страхування, інакше кажучи господарська та фінансова діяльність страхових організацій. На ці витрати впливає багато факторів, і вони постійно змінюються. Тому розробити нормативи цих витрат неможливо, але можна розробити загальні рекомендації щодо їх обмеження чи оптимізації. Однак саме дана категорія витрат дає можливість варіювати при встановленні відсотка страхової ставки. Отже, завдяки їх оптимізації, економному та ефективному використанню коштів, зниженню норм використання тощо можна знизити вартість страхового обслуговування [13].

При встановленні страхової ставки страховий агент зобов'язаний вносити у ціну послуг зі страхування не лише застраховану грошову суму виплат і компенсації, а й збитки на утримання страхової компанії. З огляду на це витрати на ведення страхової справи поділяють на певні види, кожен з яких має свої особливості (табл. 1).

Таблиця 1

Характеристика витрат на ведення страхової діяльності

Вид витрат на ведення страхової діяльності	Характеристика витрат на ведення страхової діяльності
Організаційний	Витрати, які мають зв'язок до організації, заснування страхової компанії, суміжні з їх матеріальними ресурсами та являються вкладеннями.
Придбання	Виробничі витрати страхової компанії, полягають в знаходженні нових клієнтів та заключення з ними страхових полісів.
Інкасація готівки	Витрати, на забезпечення виконання обміну чи реалізації товарів за допомогою готівки та руху грошей страховика в обігу. Витрати на вироблення паперової документації.
Ліквідація	Витрати, щодо усунення шкоди, внаслідок страхової події. До них належать витрати: на заробітну плату ліквідаторів, на зв'язок, судові.
Управлінський	До цієї категорії витрат належать витрати загального менеджменту і адміністрування, а також витрати на керування та нагляд за майновими правами. Дані витрати рівномірні до сукупності отриманих премій. Проводячи оцінку прибутковості страхових організацій першочергову важливість становлять витрати на управління.

Дохід страховика відображає загальний обсяг доходу та в залежності від напряму спрямування виділяють такі основні групи, а саме:

- дохід від страхової діяльності;
- інвестиційний дохід;
- фінансова діяльність.

Головним підґрунтям для отримання доходу страхових компаній є зароблені страхові внески. Розмір заробленого страхового внеску залежить від загальної кількості страхових платежів і зміни зарезервованих незароблених премій. Це виражається формулою (1):

$$ЗСВ = НСП + РНПп - РНПк, \tag{1}$$

де ЗСВ – зароблені страхові внески; НСП – надходження страхових платежів за вирахуванням страхових премій, сплачених перестраховикам відповідно до угод вторинного страхування в зазначений період; РНПп – нагромадження запасу внесків (незароблених) на початок звітної періоду; РНПк – накопичення запасів, які є незаробленими внесками на кінець звітної періоду.

Страхування нагромаджених запасів незароблених внесків вважається невідокремленою часткою технічних страхових резервів, що отримані страховими компаніями страховими внесками та залиша-

ються в них на зберіганні доки не вичерпається термін дійсності угоди страхування, при тому вони не належать страховій компанії.

Накопичені запаси незароблених премій розраховуються щоквартально. На залишену частку базової премії, тобто резерву незароблених премій впливає сума страхового відшкодування, одержаного за певними видами страхування в кожному кварталі, який передує звітній даті, кількома методами [13]:

- сума надходжень страхових платежів у першому кварталі згідно даного проміжку часу множитья на одну четверту;

- сума страхових виплат, одержаних протягом другого кварталу цього ж періоду, множитья на одну другу;

- сума страхових виплат, одержаних у третьому кварталі, множитья на три четвертих.

У тих випадках, коли страховик має намір бути в якості перестраховика заради вторинного страхування, тоді він одержує дохід шляхом комісійного заохочення через здобуті ризики перестраховування. Доходами теж буде вважатися попередньо сплачені внески до професійного об'єднання страхових компаній у разі коли страховик має бажання вийти з такого, адже в цьому випадку вони йому повертаються.

Інвестиційний дохід належить до додаткового прибутку включає дохід вкладених коштів сформованих страхових резервів і не постійного надлишку грошей у окремих сферах їх інвестування. Інвестиційна політика базується на ймовірному обігу грошей під час діяльності в сфері страхування, оскільки проміжок часу грошових інвестицій застрахованої особи підтверджується угодою. Загалом напрями інвестицій фіксуються законодавством зважаючи на статутні положення страхової фірми. Ці доходи спрямовуються як здійснення виплат внаслідок настання страхових випадків, так і на процес росту бізнесу в галузі страхування. Законодавством передбачено необхідні умови до диверсифікації активів страховиків України. Тому розглянемо в залежності від активів допустиму частку страхових резервів.

Так, гроші на поточному рахунку й депозити на вимогу (окрім спрямованого нагромадження на страхове відшкодування й резерву заявлених, але неурегульованих збитків) для страхових фірм, які надають послуги зі страхування життя відсоток страхового запасу має бути не більшим за 20%, проте для інших страхових послуг має становити не більше 30%.

Якщо ж активами є депозитні вклади з урахуванням грошей інших держав, які не мають валютних обмежень у використанні та валютні вкладення безпосередньо в тій валюті, яка передбачена договором страхування для страхової організації зі страхування життя чи іншого страхування не повинно перевищувати 70% страхових резервів (водночас в кожному банку встановлено не більше 20% страхових накопичень).

Щодо нерухомості, то для страхових компаній допустимо до 20% страхових нагромаджень, але одна спора має бути не більше 10% страхових запасів.

Довготривале фінансування (кредитування) в будівництво житлових будівель для страхових компаній, які надають послуги зі страхування життя обсяг страхових резервів може становити до 10%.

Кредити застрахованим фізичним особам всього можливо до 20% страхових резервів зі страхування життя.

Права вимоги до цесіонерів для страхових компаній зі страхування життя має становити не більше 40% страхових резервів (права вимоги до кожного цесіонера – резидента не більше 5% страхових запасів; права вимоги до цесіонерів – нерезидентів не більше 35% страхових запасів) та для страховиків, які надають інші послуги до 50% страхових резервів (права вимоги до кожного цесіонера – резидента становлять до 5%).

Інвестування в державну економіку за напрямами передбаченими КМУ, окрім тих вкладень придбання цінних паперів, яких є Державна іпотечна установа для страхових компаній всього має становити не більше 10% страхових запасів (в один об'єкт інвестування до 10%).

Банківські метали для страхової організації всього до 15% страхових резервів.

Сплачені кошти страховими фірмами до централізованих страхових резервних фондів МТСБУ для страховика, який надає послуги страхування, окрім страхування життя не має перевищувати суму коштів, що використовуються виключно для виплати страхових відшкодувань за поточними зобов'язаннями страховика за полісом страхування автоцивілки.

Активи, що є розміщеними в банках та боргових цінних паперах з кредитним рейтингом нижче "А-" згідно національної рейтингової шкали, але в межах рейтингового діапазону інвестиційного рівня для

страхової компанії всього до 20% страхових запасів, з них одній юридичній особі дозволено до 10% страхових запасів.

Боргові розписки, акції закордонних емітентів та цінні папери інших держав для страхових фірм з надання послуг страхування життя повинно бути до 20% страхових накопичень та для іншого страхування має становити не більше 10% страхових запасів.

Боргові розписки муніципальних позик мають становити до 10% страхових накопичень.

Облігації, які забезпечені іпотечним покриттям та випущені Державною іпотечною установою чи фінансовою установою з п'ятдесятьма відсотками прав власності держави для страховика потрібно не перевищувати 20% страхових резервів. Облігації МФО для страхових компаній зі страхування життя не більше 50% страхових запасів, а для інших до 40%.

Державні боргові розписки України (ОВДП) для страховика, який надає послуги зі страхування життя до 95% страхових резервів, а для інших надавачів страхових послуг до 80% [13].

Таким чином, в залежності від походження активів розмір страхового резерву різниться.

Звичайна діяльність страхових фірм містить доходи від фінансової діяльності, які в свою чергу складаються: надання консультацій, доходи від безповоротної фінансової допомоги, доходи від оренди майна, штрафні стягнення, доходи від перечислень страхових виплат, результат індексації ОЗ.

Розмежування доходів і витрат утворює прибуток страхових фірм.

Особливістю процесу страхування є те, що грошові кошти застрахованої особи виплачуються наперед при формуванні коштів страхових накопичень й тимчасово затримуються страховими організаціями, які розміщують і використовують їх задля забезпечення страхового відшкодування й отримання певного доходу. Тому необхідна певна гарантія щодо здатності страхових фірм виконувати свої обов'язки в межах ризиків, прийнятих на страхування, та обсягу відповідальності за них. Цією основною гарантією є фінансова стійкість страховика, що пов'язано з його тарифною, фінансовою, інвестиційною та перестраховою політикою.

Під фінансовою стійкістю страхових операцій розуміють постійну перевагу доходів над витратами в межах розрахунків за спеціальним фондом, який забезпечує платоспроможність страхових організацій.

Основа фінансова стійкість страховиків на кількісному рівні оцінки стабільності страхової компанії є показниками:

- розмір статутного капіталу;
- наявність гарантійного фонду;
- розмір власних матеріальних цінностей;
- кількість створених страхових накопичень, достатній для майбутнього відшкодування;
- співвідношення активів і пасивів;
- дотримання нормативів розміщення страхового нагромадження;
- рентабельність страхових операцій;
- коефіцієнт збитковості страхової суми.

Критерії визначенням фінансової стійкості та платоспроможності страховика можна вважати:

- наявність достатнього розміру страхових операцій;
- наявність розвиненої практики перестраховання;
- забезпечення збалансованого страхового портфеля;
- обмеження відповідальності за ризики;
- розумне (оптимальне) розміщення страхових резервів;
- раціональна тарифна політика.

Важливу роль відіграє практика здійснення операцій з перестраховання, оскільки під перестрахованням розуміється вторинний розподіл ризиків між страховими компаніями.

Обмеження відповідальності за індивідуальні ризики означає, що в структурі страхового портфеля страховик повинен бути відсутні великі поодинокі ризики, можливі збитки від яких за розміром не можна порівняти із загальним розміром власних коштів страховика.

Фінансова стійкість страхової компанії розглядається з таких основних позицій:

- ймовірність нестачі коштів у будь-який період;
- фінансова міцність страхового фонду;
- рентабельність усієї діяльності страхової компанії.

Надійність недостатності коштів страховика залежить від розміру страхового портфеля. Для визначення зазначеного показника використовують коефіцієнт Ф. Конюшина, що називається є «коефіцієнт варіації» і розраховується за формулою (2):

$$K_v = \sqrt{(1 - \bar{T}) / (n * \bar{T})}, \quad (2)$$

де \bar{T} – середня тарифна ставка портфеля; n – кількість застрахованих об'єктів.

Чим менше K_v , чим вище фінансова стійкість страхових операцій.

Для оцінки фінансової стійкості страхового фонду використовується коефіцієнт фінансової стійкості страхового фонду, що розраховується за формулою (3):

$$K_{sf} = \frac{\sum D + \sum RF}{\sum V}, \quad (3)$$

де K_{sf} – коефіцієнт фінансової стійкості страхового фонду; D – сума доходу за звітний період; RF – обсяг резервних коштів (допоміжних фондів); V – сума витрат за звітний період (сума всіх страхових відшкодувань, витрат на ведення страхової справи; сума витрат на фінансування профілактичних заходів).

Ще одним фактором фінансової стійкості страховика є достатність страхових резервів, що відповідають обсягу страхових зобов'язань. укладені договори страхування.

Висновки. За результатами дослідження було визначено необхідність ефективного функціонування фінансового менеджменту на рівні страхових компаній. Обґрунтовано, що фінансова стійкість є ключовою характеристикою фінансового стану страхової організації. Вона формується в процесі всієї діяльності компанії, передбачає перевищення доходів над витратами, що забезпечує безумовне дотримання обов'язків перед застрахованими особами. Перспективним напрямом подальших досліджень стане систематизація видів фінансових потоків страхових компаній за класифікаційними ознаками з метою забезпечення ефективного управління.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Супрун А., Петрішина Т. Страховий менеджмент в умовах четвертої промислової революції. *Економіка та сільське господарство*. 2021. № 28.
2. Юхименко В., Суліма Д. Управління капіталом страхових компаній на основі ризик-орієнтованого підходу. *Економіка та держава*. 2020. № 6. С. 202–205.
3. Приступа Л.А., Возовик І.А. Концептуальні засади фінансового управління страховою компанією в сучасному бізнес-середовищі. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 2. С. 125–129.
4. Зоря О., Зоря С., Мауер Д. Роль страхування у системі забезпечення продовольчої та економічної безпеки у період воєнного стану в Україні. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2022. № 3 (03). С. 36–40. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.3-7>
5. Cummins, J.D., Phillips, R.D., Smith, S.D. Financial Risk Management in the Insurance Industry. In: Dionne, G. (eds) *Handbook of Insurance*. Huebner International Series on Risk, Insurance, and Economic Security, 2000, vol 22. Springer, Dordrecht. DOI: https://doi.org/10.1007/978-94-010-0642-2_17
6. Costin I., Badea D. Financial management of insurance companies in the context of the new regime Solvency II, Proceedings of the International Conference on Business Excellence, Sciendo, 2017.vol. 11(1), pages 625-636, July.
7. Doff R., Risk Management for Insurers – Risk Control, Economic Capital and Solvency II, Risk Books, London, 2007.
8. Poposki, Pervan and Curak, How Well Insurance Companies in Macedonia Perform?, 2012, vol.1, pp. 457–463.
9. Meaza, The Determinants of Profitability on Insurance companies in Ethiopia. MSc thesis, Addis Ababa University. 2014.
10. Schwab K. The Fourth Industrial Revolution: what it means, how to respond. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond>
11. Rubayah Y. and Radam A. Financial Management Efficiency Performance of Insurers and Takaful Operators in Malaysia. *Jurnal Pengurusan*, 2014. 40 (2), 25–40.
12. Nyongesa M.N. Effect of financial management practices on financial performance of insurance companies in Kenya. *International Journal of Business and Management*, 2017, 5(11), 140–162.
13. Поліщук О., Лейміч Д. Організація управління фінансами страхових компаній в Україні. Якість економічного розвитку: глобальні та локальні аспекти V Міжнародна науково-практична конференція. 2013. URL: https://www.confcontact.com/2013-kachestvo-economicnogo-rozvitku/7_polischuk.htm

REFERENCES:

1. Suprun, A., Petrishyna, T. (2021). Insurance management in the conditions of the fourth industrial revolution. *Economy and society*. 28.
2. Yukhymenko, V., Sulima, D. (2020). Capital management of insurance companies based on a risk-oriented approach. *Economy and the state*. 6. 202–205.

3. Prystupa, L. A., Vozovik, I. A. (2020). Conceptual principles of financial management of an insurance company in the modern business environment. *Bulletin of the Khmelnytskyi National University*. 2. 125–129.
4. Zorya, O., Zorya, S., & Mauer, D. (2022). The role of insurance in the system of ensuring food and economic security during the period of martial law in Ukraine. *Digital Economy and Economic Security*, 2022, 3 (03), 36–40. DOI: <https://doi.org/10.32782/dees.3-7>
5. Cummins, J. D., Phillips, R. D., Smith, S. D. (2000). Financial Risk Management in the Insurance Industry. In: Dionne, G. (eds) *Handbook of Insurance*. Huebner International Series on Risk, Insurance, and Economic Security, vol. 22. Springer, Dordrecht. DOI: https://doi.org/10.1007/978-94-010-0642-2_17
6. Costin, I. & Badea, D., (2017). Financial management of insurance companies in the context of the new regime Solvency II, *Proceedings of the International Conference on Business Excellence*, Sciendo, vol. 11 (1), pages 625–636, July.
7. Doff, R. (2007). *Risk Management for Insurers – Risk Control, Economic Capital and Solvency II*, Risk Books, London.
8. Poposki, Pervan and Curak. (2012) *How Well Insurance Companies in Macedonia Perform?*, vol. 1, pp. 457–463.
9. Meaza, (2014). *The Determinants of Profitability on Insurance companies in Ethiopia*. MSc thesis, Addis Ababa University.
10. Schwab, K. (2016). *The Fourth Industrial Revolution: what it means, how to respond*. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2016/01/the-fourth-industrial-revolution-what-it-means-and-how-to-respond>
11. Rubayah, Y. and Radam, A. (2014). Financial Management Efficiency Performance of Insurers and Takaful Operators in Malaysia. *Jurnal Pengurusan*, 40 (2), 25–40.
12. Nyongesa, M. N. (2017). Effect of financial management practices on financial performance of insurance companies in Kenya. *International Journal of Business and Management*, 5 (11), 140–162.
13. Polishchuk, O. A., Leimich, D. S. (2013). Organization of financial management of insurance companies in Ukraine / Quality of economic development: global and local aspects V International Scientific and Practical Conference.

УДК 368.01:336.76

JEL G22, G32

Філюта Даніел Олександрович, магістр. **Білера Альбіна Олегівна**, здобувач бакалаврського рівня. **Пахненко Олена Михайлівна**, кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансових технологій і підприємництва, Сумський державний університет. **Фінансовий менеджмент страхових компаній**.

Зовнішні і внутрішні фінансові відносини страхових компаній визначають необхідність ефективного фінансового менеджменту. Використання світового досвіду і врахування вітчизняних особливостей дозволить реагувати на зміни зовнішнього середовища та внутрішнього стану страховика, забезпечуючи стабільність, платоспроможність та фінансову стійкість страхової компанії. Метою статті є поглиблення теоретичних засад та обґрунтування організаційних аспектів фінансового менеджменту у вітчизняній страховій компанії. У статті зазначено, що страхові компанії у своїй діяльності створюють витрати і отримують дохід. При цьому, витрати страхової компанії відображають використання нею коштів на забезпечення своєї діяльності та визначають два взаємопов'язані процеси: 1) виконання зобов'язань перед страхувальниками; 2) фінансування діяльності страхової компанії. Основним джерелом доходу страховика є зароблені страхові внески. Розмір заробленої страхової премії залежить від суми страхових платежів та зміни резервів незароблених премій. У статті акцентовано увагу, що особливістю процесу страхування є те, що грошові кошти страхувальника виплачуються наперед при формуванні страхових резервів і тимчасово затримуються страховиком, який розміщує та використовує їх з метою забезпечення страхових виплат та отримання певного доходу. Зазначено, що необхідна певна гарантія щодо здатності страховика виконувати свої зобов'язання в межах ризиків, прийнятих на страхування, та обсягу відповідальності за них. У статті фінансова стійкість страхової компанії розглядається з таких основних позицій: ймовірність нестачі коштів у будь-який період; фінансова міцність страхового фонду; рентабельність усієї діяльності страхової компанії. Також зазначено, що фактором фінансової стійкості страховика є достатність страхових резервів, що відповідають обсягу страхових зобов'язань та укладені договори страхування.

Ключові слова: фінансовий менеджмент, страхова компанія, страхові резерви, фінансова стійкість, страхова премія.

UDC 368.01:336.76

JEL G22, G32

Daniel Filyuta, master. **Albina Bilera**, Graduate of Higher Education at the Bachelor's Level. **Olena Pakhnenko**, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department Financial Technologies and Entrepreneurship, Sumy State University. **Financial management of insurance companies**.

External and internal financial relations of insurance companies determine the need for effective financial management. Using world experience and taking into account domestic features will allow responding to changes in the external environment and the internal state of the insurer. The purpose of the article is to deepen the theoretical